deriyye 1981, II, 294, 298; Muhammed et-Tâlibî, *ed-Devletü'l-Aġlebiyye* (trc. el-Müncî es-Sayyâdî), Beyrut 1985, s. 423-424; Abdülazîz es-Se-

ABDERÎ, Ebû Abdullah

ابو عبد الله العبدري

bk. **İBNÜ'l-HÂC el-ABDERÎ**

Mâlikî fakihi.

İBNÜ'l-HÂC el-ABDERÎ

(ابن الحاجّ العبدري)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Muhammed b. Muhammed
el-Abderî el-Fâsî
(ö. 737/1336)

Mâlikî fakihi.

640 (1243) yılından sonra Fas'ta doğdu. Kureyş kabilesinden Abdüddâr b. Kusay b. Kilâb'ın soyundan geldiği için Abderî nisbesiyle anıldı. İlk öğrenimini Fas şehrinde Ebû Abdullah el-Fâsî ve diğer bazı hocalardan yaptı. Çeşitli ilim merkezlerine seyahatlerde bulundu. Daha sonra hacca gitti ve ardından Kahire'ye yerleşti. Burada Hâfız Takıyyüddin Ubeyd b. Muhammed es-Siirdî'den İmam Mâlik'in *el-Muvaṭṭaʾ* adlı eserini dinledi; Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Mercânî, Ebû İshak İbrâhim b. Yahlüf et-Tenesî el-Matmâtî ve Ebû Muhammed İbn Ebû Cemre gibi âlimlerden ders aldı. İbn Ebû Cemre en önemli hocası olup *el-Medḫal* adlı eserini onun teşvikiyle yazdı. Kahire medreselerinde hocalık yaptı; aralarında Abdullah el-Menûfî ve Halîl b. İshak el-Cündî'nin de bulunduğu birçok talebe yetiştirdi. Özellikle bid'at ve hurafelere karşı verdiği mücadele ile tanınan İbnü'l-Hâc hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetti ve 20 Cemâziyelevvel 737'de (25 Aralık 1336) Kahire'de vefat ederek Karâfe Mezarlığı'nda hocası İbn Ebû Cemre'nin kabri yakınına defnedildi. Jean Claude Vadet ve Maryta Esperonnier'in bu tarihi onun doğumu için göstermeleri (bk. bibl.) bir zühul eseri olmalıdır. Brockelmann, İbnü'l-Hâcc'ın *er-Riḥletü'l-Maġribiyye* müellifi Abderî'nin oğlu olabileceğini ve İbnü'l-Hâc lakabını da bundan dolayı alabileceğini belirtirken (*İA*, I, 24; ayrıca bk. Krachkovsky, I, 368) Abdülganî Abbûd, İbnü'l-Hâcc'ın eğitim yönüyle ilgili çalışmasında (bk. bibl.) her ikisini aynı kişi olarak tanıtmıştır.

İbnü'l-Hâcc'ın şöhretine vesile olan eseri *el-Medḫal ilâ tenmiyeti'l-(tetimme) aʿmâl bi-taḥsîni'n-niyyât ve't-tenbîh* ... *daʿ (keşîrin mine'l-bidaʿi'l-* ... *l-ʿavâʾidi'lleti'ntuḥilet ve* ... *ıtihâ ve ḳubḥihâ* adını ta- ... saca *Medḫalü'ş-şerʿi'ş-şe-* ... ılan eser 7 Muharrem 732'- ... 331) tamamlanmıştır. Mo- ... ve Haçlı seferlerinin sebep ... çalkantılar yanında içtimaî ... attaki çözülmelerin fert ve toplum üzerindeki tahriplerinin gittikçe arttığı bir dönemde dinin temel esaslarına aykırı âdet ve geleneklere, ibadetler etrafında oluşan bid'atlara dikkat çekilerek bu tür davranışların şiddetle eleştirildiği eserde müslümanların dinleri hakkında doğru bilgi edinmeleri ve buna uygun şekilde yaşamalarının sağlanması amaçlanmıştır. Fıkhî konuların ağırlıklı olduğu eser genel anlamda bir eğitim kitabı sayılabilir. Çeşitli bölümlerde ayrıca eğitim ve öğretimle ilgili konulara, hoca-talebe ilişkilerine yer verilmiş olması kitabın bu yönüne dikkatleri çekmiş ve eser çeşitli çalışmalara konu olmuştur (bk. bibl.). Abdülkerîm b. Sâlih el-Hamîd de eserde mevcut bid'at ve şirkle ilgili bilgileri *es-Sirâc li-keşfi ẓulümâti'ş-şirk fî Medḫali İbni'l-Ḥâc* adıyla kitap haline getirmiştir (Riyad 1411/1990). *el-Medḫal*'in çeşitli baskıları yapılmıştır (I-III, İskenderiye 1291; Kahire 1293, 1320; I-IV, Kahire 1348, 1380/1960, 1401/1981).

İbnü'l-Hâcc'ın klasik kaynaklarda başka eserinin adı geçmemekte, Abdullah Kennûn da bunun dışında bir eserinin bilinmediğine işaret etmektedir (*İbnü'l-Ḥâc el-Fâsî*, s. 11). Brockelmann ve Serkîs'in ona nisbet ettikleri *Şümûsü'l-envâr ve künûzü'l-esrâri'l-kübrâ* ile (Kahire 1297, 1322, 1325) yine Brockelmann tarafından ve bazı kütüphane kataloglarında kendisine izâfe edilen (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 769; TSMK, Yeniler, nr. 647; Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, nr. 58 Ş.) *Bülûġu'l-ḳaṣd ve'l-münâ fî ḫavâṣṣı es-mâʾillâhi'l-ḥüsnâ* adlı eserlerin havas, tılsım ve sihir gibi konuları ihtiva etmeleri sebebiyle İbnü'l-Hâc tarafından yazılmış olmaları mümkün görünmemektedir. Esasen son eser, Muhammed ed-Deyrûtî ed-Dimyâtî (ö. 921/1515) adlı bir kişiye (Kehhâle, III, 64) ait kasidenin şerhidir (ayrıca bk. Fuâd Seyyid, I, 111; Karatay, III, 316). Brockelmann'ın İbnü'l-Hâcc'a nisbet ettiği *el-Ezhârü'ṭ-ṭayyibetü'n-neşr* ise Muhammed Tâlib b. Hamdûn İbnü'l-Hâcc'a aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Hâc el-Abderî, *el-Medḫal*, Kahire 1401/1981, I-IV, tür.yer.; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müẕheb*, II, 321-322; Makrîzî, *el-Muḳaffe'l-kebîr* (nşr. Muhammed el-Ya'lâvî), Beyrut 1411/1991, VII, 90-91; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, IV, 237; Şa'rânî, *eṭ-Ṭabaḳāt*, I, 161-162; *Keşfü'ẓ-ẓunûn*, II, 1401; Serkîs, *Muʿcem*, I, 70-71; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 218; Brockelmann, *GAL*, II, 101; *Suppl.*, II, 95, 361; III, 1253, 1278; a.mlf., "Abderî", *İA*, I, 24-25; *Îżâḥu'l-meknûn*, II, 57; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, VII, 264; Fuâd Seyyid, *Fihrisü'l-maḫṭûṭâti'l-muṣavvere*, Kahire 1380/1961, I, 111; Karatay, *Arapça Yazmalar*, III, 316; I. Krachkovsky, *Târîḫu'l-edebi'l-coġrâfiyyi'l-ʿArabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1963, I, 368; A. Shiloah, *The Theory of Music in Arabic Writings*, München 1979, s. 177-178; Abdülazîz Binabdullah, *Maʿlemetü'l-fıḳhi'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 63; Recep Kırıkçı, *Abderi'nin Eğitim Düşüncesi*, İstanbul 1992; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Beyrut 1414/1993, III, 64; Abdullah Kennûn, *İbnü'l-Ḥâc el-Fâsî* (*Mevsûʿatü meşâhîri ricâli'l-Maġrib*, III içinde), Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbi'l-Lübnânî), s. 11; A. S. Tritton, "Muslim Education in the Middle Ages", *MW*, sy. 43 (1953), s. 82-94; Maryta Esperonnier, "La sunna du sacrifice les recommandations d'Ibn al-Ḥāǧǧ al-Abdari", *REI*, sy. 50 (1982), s. 251-255; Abdülganî Abbûd, "İbnü'l-Ḥâc el-ʿAbderî", *Min aʿlâmi't-terbiyyeti'l-ʿArabiyyeti'l-İslâmiyye*, Riyad 1409/1989, s. 323-359; J.-C. Vadet, "Ibn al-Ḥādjdj", *EI²* (İng.), III, 779-780.

Saffet Köse

İBNÜ'l-HÂC el-BİLLİFÎKÎ

(ابن الحاجّ البلّفيقي)

Ebü'l-Berekât Muhammed
b. Muhammed
b. İbrâhîm es-Sülemî el-Billifîkī
(ö. 771/1370)

Mâlikî fakihi, edip ve şair.

Şair sahâbîlerden Abbas b. Mirdâs es-Sülemî'nin soyundan olup Endülüs'ün güneydoğusundaki Meriye'de (Almeria) dünyaya geldi. İbn Hacer doğum tarihini 664 (1266), İbnü'l-Cezerî 680 (1281) olarak vermekte, talebesi Hadramî'den nakledilen doksan yaşlarında vefat ettiğine dair bilgi (Ahmed Bâbâ, s. 430) son rivayeti teyit etmektedir. Aslen Meriye yakınlarındaki Billifîk'ten (Belfîk) olduğu için Billifîkī (Bellefîkī, Belfîkī) nisbesiyle anılır. Dedesinin dedesi Ebû İshak İbnü'l-Hâc tanınmış bir mutasavvıf olup Merakeş'te medfundur (Makkarî, V, 474). Dedesi ve babası da tasavvuf ehli olmaları yanında hadis alanında tanınmış birer âlimdi. İbnü'l-Hâc, Meriye'de ve Endülüs'ün diğer şehirlerinde tahsil gördü. Hadis, kıraat, fıkıh ve fıkıh usulü, mantık, dil ve edebiyat, tarih, şiir gibi çeşitli dallarda adını duyurdu. Hocaları arasında Ebü'l-Kāsım İbnü'ş-Şât,